

ihtiva eden eser ilk olarak *Şebi Arus* dergisinde (Sarajevo 1988, s. 65-114), daha sonra da *Tesawwuf Islamska Mistika* adlı sempozyumun tebliğleri içinde yayımlanmıştır (Zbornik Radova Prvog Simpozija 1408/1988, nşr. Zagrebačka Džamija, Zagreb 1989, s. 177-217).

B) Tercümeleeri. 1. *Mesnevî* (I-II, Sarajevo 1985-1987). Hacibayriç, Mevlânâ'nın *Meşnevî*'sini 1965 yılında Boşnakça'ya tercüme etmeye başlamış, ilk iki cildini tamamlamış, III. cildin tercümesi yarıda kalmıştır. 2. *Mi'râciyye* (Sarajevo 1969). Mustafa Fevzi Efendi'nin Türkçe *Mi'râciyye*'sinin Boşnakça çevirisidir. 3. *Tuhfû'd-dâr* (Sarajevo 1984). Selim Sâmî Yaşar'ın Türkçe eserinin Boşnakça tercümesidir. 4. *Evrâd'î Şerif sa Komentarom i Silsila Kaderijskog tarikata* (Sarajevo 1986). Kâdirî evrâdî ve Boşnakça tercümesiyle tarikatın silsilesi hakkında bilgi veren bir eserdir.

Hacibayriç'in ayrıca *el-Hidaje, Glasnik Islamske Vjerske Zajednice (Glasnik Vrhovnog Islamskog Starješinstva), Islamska Misao, Preporod, Takvim, Anali GHB, Bibliotekarstvo, Hedef, Hrvat, Zemzem, Šebi Arus* gibi periyodiklerde 150 kadar makalesi yayımlanmıştır. Bunların içinde, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nin yayımladığı *Anali GHB* dergisinde Abdullah Bosnevî hakkında yazdığı üç makale (I [1972], s. 35-47; II-III [1974], s. 21-32; V-VI [1978], s. 187-204) önemlidir (çalışmalarının bir listesi için bk. Zejnil Fajić, *Islamsko Misao*, XII/137, s. 49-51; Sead Halilagić, s.67-74;).

BİBLİYOGRAFYA :

Zejnil Fajić, "Hadžibajrić, Fejzulah hadži", *Bibliografija Glasnika Vrhovnog Islamskog Starješinstva u SFRJ od 1933 do 1982 Godine*, Sarajevo 1983, s. 71, 72; a.m.f., "Bibliografija Merhuma Prof. Hadži Fejzulah ef. Hadžibajrića (12.1.1913-21.4.1990)", *Islamsko Misao*, XII/137, Sarajevo 1990, s. 49-51; Sead Halilagić, "Bibliografija Objavljenih Radova Hadži Fejzulah ef. Hadžibajrića", *Šebi Arus*, Sarajevo 1985, s. 67-74; Mahmud Traljić, "Jedan Višestruki Jubilej", a.e., s. 64-66; a.m.f., "In Memoriam – Prof. Hadži Fejzullah Ef. Hadžibajrić", *Anali GHB*, XV-XVI (1990), s. 287-291; *Tesawwuf Islamska Mistika: Zbornik Radova Prvog Simpozija 1408/1988* (nşr. Zagrebačka Džamija), Zagreb 1989, s. 7, 151-161, 177-217; Mustafa Ceman, *Bibliografija Bošnjačke Književnosti*, Zagreb 1994, s. 514, 572; Kemal Aruči, "Mevludska Noć", *Glasnik VIS*, XL/2, Sarajevo 1977, s. 187-189; Enes Durmišević, "Hadži Fejzullah ef. Hadžibajrić (1913-1990)", a.e., LIII/3 (1990), s. 116-118.

MAHMUD TRALJIĆ

HACIBEYLİ, Üzeyir

(1885-1948)

Azerbaycanlı besteci ve müzikolog.

5 Eylül 1885 tarihinde Karabağ bölgesindeki Şuşa şehrinin Ağcabedi kasabasında doğdu. Babası Abdülhüseyin Hacibeyli, annesi Şirin Aliverdibey'dir. Hacibeyli (Hacibeyov) ilk öğrenimine iki yıllık Rus-Tatar okulunda başladı. Burayı bitirdikten üç yıl sonra 1899'da Gori Muallimler Semineri'ne katılarak 1904 Ağustosunda köy öğretmenliği yapma hakkını kazandı. Müzik hayatında önemli bir devre teşkil eden Gori yıllarında Azerbaycan halk müziği üzerine etütlerde bulundu ve pek çok mahnyı notaya aldı. Bu arada keman başta olmak üzere bazı enstrümanları çalmasını öğrendi. Hadrut'ta bir yıl kadar süren öğretmenliğinin ardından 1905'te Bakü'ye yerleşti. Burada Bibiheybet Fehle Rayonu'nda (1906-1907) ve Saâdet-i Hayriyye Cemiyeti Mektebi'nde (1908-1911) öğretmenlik görevini yürüten bir taraftan çocuklar için bazı tercüme yapılarak hikâye ve yardımcı ders kitapları hazırladı, bir taraftan da *Ruşça-Tatarca* ve *Tatarca-Ruşça* sözlüklerini yayımladı (1907). Ayrıca bazı Rusça eserlerin Azerbaycan diline tercüme edilmesi çalışmalarına katılarak bu amaçla kurulan çeşitli komisyonlarda bulundu. Bakü'de öğretmenliğin yanında *Heyat* (1905), *İrşad* (Kasım 1905-Haziran 1907), *Teregi* (1908-1909) ve *Hegiget* (1909-1910) gazetelerinde mütercim, redaktör ve fıkra yazarı (hicivci) olarak çalıştı. Ayrıca *Füyûzât*, *Açıksöz*, *Yeni İğbal*, *Kaspiy* ve *Molla Nasreddin* gibi gazete ve mecmualarda "Ordan-Buridan", "Filankes", "Üzeyir", "Behmenkes" gibi rumuz ve takma adlarla siyasi ve mizahi makaleler yazdı. Rusya'da Çarlık rejiminin sarsılmaya başladığı sıralarda Millî Azerbaycan Hareketi'ne katıldı. 1912 yılında müzik öğrenimini ilerletmek için Moskova'ya gitti ve solfejde ünlü müzisyenlerden N. M. Laduhin'in, armonide N. N. Sokolovski'nin öğrencisi oldu. Fakat maddî sıkıntı sebebiyle Bakü'ye geri döndü. 1913'te ise öğrenimine devam etmek için St. Petersburg Konservatuarı'na gitti. Burada toplam altı ay okuyabildi ve N. A. Rimsky-Korsakov'un öğrencisi V. F. Kalafati'den armoni, V. V. Şerbakov ve Y. Y. Gandşin'den piyano ve org dersleri aldı.

1926 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda rektör yardımcısı, 1928-

de de rektör olan Hacibeyli, kısa bir süre sonra bu görevinden ayrılıp aynı kurumun halk müziği şubesinde öğretmenlik ve müdürlük yaptı (1930-1938). Bu arada konservatuarda teşkil ettiği (1926) koro çok kısa sürede dağıldı. Ancak koronun kurulması ile birlikte zaman içinde ortaya çıkan repertuar meselesinde öncelikle mahnyaların armonize edilmesine önem verilmiş ve daha fazla kontrapunt çok sesliliği denenip tek sesli tınılar kullanılmıştır. Azerbaycan müziğinin gelişmesinde Hacibeyli'nin teşkil ettiği koronun önemli rolü olmuştur. Ayrıca 1931 yılında radyo için ilk müşterek notalı halk çalgı aletleri orkestrasının kurulmasına da öncülük etti. Bu orkestranın teşkilinden önce millî çalgıların özelliklerini inceleyerek bilhassa tarın perdelerinin değiştirilmesi üzerinde araştırmalar yapmış ve bu sazi geliştirerek on altı telli hale getirip orkestraya dahil etmiş, böylece Avrupa nota sisteminin millî Azerbaycan aletlerine uygulanabileceğini göstermiştir. Hacibeyli bu amaçla iki de fantezi bestelemiş ve bunların ilkinde çârgâh, ikincisinde ise şûr makamı üzerine kurulu bir beste tekniği uygulamıştır. Hacibeyli'nin bizzat yönettiği bu orkestra, millî eserler yanında Batı bestekârlarının eserlerini de başarıyla seslendirmiştir.

Hacibeyli, 1934'te Azerbaycan Bestekârlar İttifakı'na katıldı, dört yıl sonra da başkanlığa seçildi. 1939 yılında yeniden Azerbaycan Devlet Konservatuarı rektörü oldu. 1945'te Azerbaycan İlimler Akademisi'ne üye seçilmesinin ardından aynı kuruluşa bağlı İnce Senet (güzel sanatlar) Enstitüsü'nün başkanlığına getirildi ve bu görevlerini ömrünün sonuna kadar sürdürdü. Hacibeyli 23 Kasım 1948 tarihinde Bakü'de öldü. Ölümünden sonra Azerbaycan Devlet Konservatuarı ve Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası'na onun adı verildi; ayrıca Azerbaycan İlimler Akademisi de bütün eserlerini yayımladı.

Bestekârlık ve nazariyatçılığının yanı sıra meşhur bir yazar, teşkilâtçı, dramatis, pedagog ve siyasetçi kişiliğiyle deha sahibi bir ilim ve sanat adamı olarak kabul edilen Hacibeyli, bu özellikleriyle Azerbaycan müzik ve kültür hayatına silinmez izler bırakmış, birçok konuda önderlik etmiştir. Onun hayatı, Sovyet devriminden önce ve sonra olmak üzere iki dönem halinde ele alınabilir. Birinci dönemde yazar, mütercim, redaktör, gazeteci, öğretmen ve bestekâr; ikinci dönemde ise yalnızca adını bütün dünyaya duyurmuş bir bes-

tekâr değil, aynı zamanda bestekârlık üslûbunu yaymayı başarmış bir müzik eğitimi ve teşkilâtçı bir lider, bir siyaset adamı olarak görülür. Öncelikle ülkesinde müzik mesleğinin temellerini atmış, birçok müzik eğitim ve öğretim kurumunun, araştırma merkezi ve enstitüsünün açılmasını sağlamış, koro ve orkestraların kurulmasına öncülük etmiştir. Hacibeyli, eski Sovyet hâkimiyeti altında yaşayan diğer topluluklara ve çeşitli Doğu ülkelerine de eserleri ve görüşleriyle rehberlik etmiş bir fikir adamıdır. Onun ana ilkesi, millî hususiyetlerin ön planda tutulduğu ve herkesin anlayabildiği bir müzik meydana getirmektir. Ona göre millî dille yazılan müzik sonuçta milletlerarası olur. Bu ilke, Hacibeyli'nin sanat hayatının değişmez düsturunu ve âdeta özetini teşkil etmiştir.

Müzik sevgisi daha çocuk yaşlarda kendini göstermeye başlayan Hacibeyli'nin ilk hocası dayısı Ağalarbey Aliverdiyev'dir. Öğrencilik yıllarında okulunda sahneye konan piyeslere katılır ve koro elemanı olarak gösterilere çıkardı. Bu yaşlarda, çocukluğunu geçirdiği Şuşa'daki usta hâfize ve sazendelerden "mugam" ve "tesnif" okumayı öğrendi. Zamanla özümsemiştiği halk müziğinin bütün türlerinin üslûp hususiyetlerini birleştirdi, tahliller yaptı ve teknik, estetik özelliklerini keşfederek kendi orijinal üslûbunu meydana getirdi. Onun üslûbu, Azerbaycan müziğinin sonraki yıllarda kazanacağı gelişmeler için kuvvetli bir dil, bir nazarı esas oluşturmuş ve bu müziğin milletlerarası seviyeye çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Hacibeyli'nin ilk müzik eseri, 12 Ocak 1908 tarihinde Bakü'deki Hacı Zeynelâbidin Tagiyev Tiyatrosu'nda sahneye konulan ve Azerbaycan'ın ilk mugam operasını teşkil eden *Leylâ vü Mecnûn*'dur. Sözleri Fuzûlî'ye ait olan opera, Azerbaycan bestecilerinin aynı vadideki çalışmaları

larını önemli ölçüde etkilemiştir. Eserin formu Batı operalarından alınmış olmasına rağmen bestelenişinde "şabeh" adı verilen müzikli halk oyunlarına bağlı kalmış ve geniş ölçüde "destgâh"lardan, solo okuyuşlarda mugamlardan, koro olarak da tesniflerden faydalanılmıştır. Mugamlar notaya geçirilmemiş ve sanatçılar tarafından irticâlen okunmuştur. Fakat eserin aslı geleneksel halk yaşayışına ve müziğine dayansa da sahne teşkili ve orkestra kullanımı ile modern bir opera görüntüsüne sahiptir. Hacibeyli bu opera ile Azerbaycan'da bu türün temelini atmakla kalmamış, millî armoninin ve çok sesliliğin de esaslarını ortaya koymuş, ayrıca çok sesliliğin basit şekillerini halk müziğinin tek sesli yapısı ile kaynaştırarak Azerbaycan mugamlarını Batı'nın majör-minör sistemiyle birleştirmiştir.

Leylâ vü Mecnûn operasından başka Hacibeyli, 1909-1915 yılları arasında beş mugam operası daha bestelemiştir. Bunlardan *Şeyh San'ân* 30 Kasım 1909'da, *Rüstem ve Söhrâb* 12 Kasım 1910'da, *Şâh Abbâs ve Hurşid-Bânû* 10 Mart 1912'de, *Aslı ile Kerem* de yine aynı yılın 18 Mayıs'da sahneye konulmuştur. Hacibeyli'nin bestekârlık hayatının son mugam operası olan *Hârûn ve Leylâ*'nın metni 1915'te yayımlanmış olmasına rağmen eserin notaları bestekâr tarafından imha edilmiştir. Ancak Müslim Magomayev Şah İsmâil, Üzeyir Hacibeyli'nin ağabeyi Zülfikar Hacibeyli de *Âşık Garib* operası ile "Hacibeyli üslûbu"nu devam ettirmişlerdir.

Hacibeyli Sovyet döneminde bestekârlık çalışmalarına mahni türü ile başlamıştır. Bu yıllarda *Komsomolcu Kız*, *Süvari*, *Pilotlar* gibi mahniları; II. Dünya Savaşı yıllarında da *Çağırış*, *Yahşi Yol*, *Ananın Oğluna Nasihatı*, *Şefget Bacısı*, *Döyüşçüler Marşı* gibi kahramanlık mahnilarıyla senfonik orkestra için *Cengi* adlı kahramanlık piyesini bestelemiştir. Ayrıca yakın arkadaşı M. Magomayev ile birlikte yayımladığı *Azerbaycan Halk Mahniları* (1927) adlı mecmua ile de halk müziği eserlerine en fazla ihtiyaç duyulan bir dönemde bu boşluğu doldurmayı amaçlamıştır.

Bestecinin en önemli operası, librettosunu M. S. Ordubadi'nin yazdığı *Köroğlu*'dur. Hacibeyli, Azerbaycan millî destanı mahiyetindeki bu eserinde halkın Köroğlu adlı kahramanın önderliğinde hürriyet uğrunda verdiği mücadeleyi tasvir ve terennüm etmektedir. İlk defa 30 Nisan 1937 tarihinde Bakü'de sahneye konan

operanın kazandığı büyük başarıdan dolayı Hacibeyli Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği devlet ödülüne lâyık görülmüştür (1941). *Köroğlu*, klasik Rus-Avrupa epik-kahramanlık operasının geleneklerini sürdüren önemli eserlerden biri olarak kabul edilir; özellikle armonik ve polifonik dili, orkestralması ve senfonik parçaları ile Azerbaycan müziğinin gelişiminde çok önemli bir rol oynamıştır. Hacibeyli Azerbaycan'da operetin de kurucusudur. Bu tür, bestecinin kaleminde keskin bir toplumsal mizah niteliği kazanmıştır. Bu alandaki eserleri 24 Mayıs 1910'da sahneye konan *Er ve Arvad*, 25 Nisan 1911'de sahneye konan *O Olmasın Bu Olsun* ve 25 Ekim 1913'te sahneye konan *Arşın Mal Alan*'dır. Bunlar arasında, dünyada en fazla tutulan ve kırk beşten fazla dile çevrilen *Arşın Mal Alan* önemli bir yere sahiptir. Hacibeyli'nin St. Petersburg'da iken yazdığı bu eserin konusu gerçek hayattan alınmış ve hareketli halk müziği motifleriyle süslenmiştir.

Hacibeyli'nin keman, viyolonsel ve piyano için 1931 yılında yazdığı *Âşık Sayagçı* triosu, Azerbaycan sanat müziğinin türünün ilk örneğini teşkil eder. Hacibeyli bu yeni türde oda müziğiyle âşık müziğinden faydalanmış, ayrıca âşık üslûbunda bestekârlık tekniğini ve bu tekniğin çeşitli hususiyetlerini ortaya koymuştur. Sazların eşlik ettiği koro eserleri arasında kantatlar da Hacibeyli'nin bestecilik hayatında önemli bir yer tutar. Firdevsî'nin doğumunun 1000. yıl dönümü münasebetiyle bir kantat yazmış, ardından Mirza Feth Ali Ahundzâde'nin doğumunun 125. yılı dolayısıyla *Ölmez Sanatkâr*, 1942'de de *Vatan ve Cephe* kantatlarını bestelemiştir. Hacibeyli ayrıca Azerbaycan'da gazel türünün ilk örneklerini besteleyen sanatçılardır. Bu türdeki eserlerini Nizâmî-i Gencevî'nin doğumunun 800. yılı münasebetiyle şairin gazellerini besteleyerek vermiştir. Bunlar *Sensiz* (1941) ve *Sevgili Cânân*'dır (1942). Hacibeyli bestelediği marşlarla da bu formdaki gücünü ortaya koymuştur. Bugünkü Azerbaycan millî marşı bunların en önemlisidir. 1918-1920 yılları arasında yaşayan Millî Azerbaycan Devleti'nin millî marşı olan eser Sovyet döneminde terkedilmiş, ancak 1990'da Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılmasından sonra tekrar benimsenmiştir. Hacibeyli'nin son eseri ise *Firuze* adlı bitmemiş operasının aryasıdır.

Azerbaycan'da bestekâr, müzikolog ve icracı olarak hizmet veren birçok sanatkârın yetişmesinde Hacibeyli'nin büyük eme-

Üzeyir
Hacibeyli

ği geçmiştir. Öğrencileri arasında Kara Karayev, Fikret Emirov, Niyazi Tagizâde, Şefika Ahundzâde, Seyid Rüstemzâde, Efrâsyâb Bedelbeyli, Süleyman Aleskerov başta gelmektedir. Hacıbeyli bestecilik çalışmalarının yanında müzikoloji alanında-ki araştırmaları ile de tanınmıştır. İlk olarak 1945 yılında yayımladığı *Azerbaycan Halk Musikisinin Esasları* adlı kitap onun nazariyatçı kimliğini ortaya koyan en önemli çalışmasıdır. Bu eserde millî müziğin nazarî meselelerinin analizi yapılmış, Doğu ve Batı müziği ve bu müziklerin gelişimi için Rus ve Avrupa bestecilik okulu sistemlerinin bağdaştırılmasına çalışılmıştır. İki bölümden meydana gelen kitabın birinci bölümünde halk müziğinin ses sistemi, tetrakordların birleşme usulleri, Azerbaycan megam dizilerinin kurulma ve megamların elde edilme kuralları gibi konular, ikinci bölümünde ise bu megamlarda beste yapma esasları ve ritmik özellikler ele alınmıştır.

1920'li yıllar Azerbaycan müzik tarihinde teşkilatlanma yılları ve Hacıbeyli de bu faaliyetin en önemli kişisi olarak dikkat çeker. Hacıbeyli'nin bu konudaki hizmetleri de şu şekilde özetlenebilir: Müzik derneklerinin, Kızılordu korosunun ve Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın kurulması (1920-1921); konservatuarda müzik nazariye öğretmenliği, bir Şark müziği şubesinin teşkili, Cumhuriyet Halk Maarif Dairesi'nin İnce Senet Şubesi'ne bağlı bir müzik bölümü ile Azerbaycan Türk Müzik Mektebi'nin (bu mektep 1924'te tek-nikuma çevrilmiş, 1926'da ise Azerbaycan Konservatuarı ile birleştirilmiştir) ve Azerbaycan Devlet Müzik Teknikum'u-na bağlı bir opera sınıfının kurulması, Azerbaycan Devlet Dram Tiyatrosu'nda repertuar komisyonu üyeliği (1921-1922); Azerbaycan Aşıkları I. Kurultay'ının gerçekleştirilmesi (1928); sonradan M. Magomayev adını alan Bakü Şehir Filarmoni-si bünyesinde Azerbaycan Devlet Koro-su'nun kurulması (1936).

Hacıbeyli hizmetlerinin karşılığında pek çok ödüle layık görülmüştür; bunların başlıcaları şunlardır: Azerbaycan Radyo Yayınları Komitesi ödülü (1932); Erme-kdar İnce Senet Hâdimi (1935), Azerbaycan Halk Sanatçısı (1937) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Halk Sanatçısı (1938) unvanları; Lenin madalyası (1938); profesör unvanı (1940); Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği devlet ödülü (*Kö-roğlu* operasından dolayı; 1941); Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği devlet ödülü (*Arşın Mal Alan* filminin müziğinden dolayı; 1946).

BİBLİYOGRAFYA :

Üzeyir Hacıbeyov, *Ordan-Burdan*, Bakı 1981, s. 5-18; a.mlf., *Azerbaycan Halk Musikisinin Esasları*, Bakı 1985, s. 5-8; Ahmet İszade, *Bestekârın Hatiresi*, Bakı 1976; *Azerbaycan SSR Elimler Akademiyası Esaslı Kitabhana Me'marlık ve İnceneset İnstitutu, Azerbaycan'ın Elm ve Medeniyet Hadimleri: Üzeyir Hacıbeyov*, Bakı 1978; Solmaz Kasımova-Nazım Bağirov, *Azerbaycan-Sovet Musiği Edebiyatı*, Bakı 1984, s. 43-70; Gulam Memmedli, *Üzeyir Hacıbeyov: Hayatı ve Yaratıcılığının Salnamesi*, Bakı 1984; G[ulam] Memmedli-R[amiz] Guliyev, *Üzeyir Hacıbeyli*, Bakı 1985; Mir Abbas Aslanov, *Üzeyir Hacıbeyov: Seçilmiş Eserleri*, Bakı 1985, s. 5-20; a.mlf., *Üzeyir Hacıbeyov-Jurnalist*, Bakı 1985; Rehim Nağıyev, *Üzeyir Hacıbeyov'un Estetik Görüşleri*, Bakı 1985; Zemfira Seferova, *Üzeyir Hacıbeyov*, Bakı 1985; Mirze İbrahimov, *Tufanlara Kömek Eden Bir Gelem*, Bakı 1987; Olcay Ekinci "Üzeyir Hacıbeyli", *MM*, sy. 205 (1965), s. 25-28; Nuri Özcan, "Azerbaycan" (Mûsiki), *DİA*, IV, 323-324.

SÜLEYMAN ŞENEL

HACİEMİNOĞLU, Necmettin

(1932-1996)

Türk dili âlimi, yazar.

Aslen Darendeli (Malatya) olup ailesinin ticaret maksadıyla gidip yerleştiği Kahramanmaraş'ta doğdu. Babası Mustafa Efendi, annesi Zekiye Hanım'dır. İlkokulu, babasının ölümü üzerine yerleştikleri Darende'nin Aşudu köyünde, ortaokulu Darende ve Osmaniy'e de okudu. Adana Erkek Lisesi'ni bitirdi (1954). Aynı yıl kaydolduğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nun Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinden 1959'da mezun oldu. Bitiş ve Osmaniyelişerinde edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk dili asistanlığına tayin edildi (1960). *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri* adlı teziyle doktor (1963), *Türk Dilinde Edatlar* adlı teziyle doçent (1970), *Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller* adlı takdim teziyle profesör oldu (1982).

1969'da Fransa'ya gidip bir yıl Paris'te kalan Necmettin Hacıeminoğlu 1972-1973 ders yılında Bağdat Üniversitesi'nde görevlendirildi. Burada Türkoloji bölümünü kurarak ders verdi ve Irak Türkleri arasında ağır araştırmaları yaptı. Eylül 1976 - Mart 1977 tarihleri arasında Londra'da, Ağustos-Aralık 1982'de de Almanya ve İsviçre'de uzmanlık alanıyla ilgili çalışmalarda bulundu.

11 Ocak 1979 tarihli *Hergün* gazetesinde çıkan bir yazısından dolayı Sıkıyö-

netim Askerî Mahkemesi'nce tutuklandıysa da bir müddet sonra serbest bırakıldı. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu hükümlerince muhakeme edilmeden üniversitedeki görevine son verileceğini öğrenince istifa etmeyi tercih etti (Nisan 1983). İki yıl açıkta kaldıktan sonra Trakya Üniversitesi'ne profesör olarak tayin edildi. Burada Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kurdu, bölüm başkanlığı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü yaptı. 1994 yılında İstanbul Üniversitesi'ne geçen Hacıeminoğlu sağlığının bozulması sebebiyle 1996'da emekliye ayrıldı. Bir müddet sonra da 26 Haziran 1996 tarihinde Ankara'da öldü. Mezarı İstanbul'da Edirnekapı Şehitliği'ndedir.

Necmettin Hacıeminoğlu'nun ilmi çalışmaları yanında dil meselelerini halk seviyesinde ele aldığı birçok yazısı bulunmaktadır. Gençlik yıllarında dilde tasfiyeciler bir öz Türkçeciliği ve devrimciliği savunduğu halde daha sonra tasfiyeciliği karşı çıkmış, Türkçe'nin tabii gelişmesini ve milliyetçiliği benimseyerek bunların mücadelesini vermiştir.

Siyasî görüş olarak milliyetçi-ülkücü hareketi benimseyen Hacıeminoğlu, özellikle devrimci sol hareketlerin hız kazandığı 1970-1980 yılları arasında yazıları ve konuşmalarıyla gençleri uyarmış, onları milliyetçilik ülküsü etrafında toplamaya çalışmıştır.

Önceleri Özdarendeli soyadıyla, zaman zaman da Altay Pamir, Nuri Koçyiğit, Mustafa Necmettin takma adlarıyla yazan Necmettin Hacıeminoğlu'nun ilk yazıları 1954 yılında *Türk Düşüncesi* ve *Türk Dili* dergilerinde çıkmıştır. Daha sonra *Türk Dili ve Edebiyatı*, *Türk Kültürü*, *Türk Yurdu*, *Millî Eğitim*, *Yol*, *Töre*, *Devlet*, *Hisar*, *Türk Edebiyatı*, *Ayşe* dergileriyle *Yeni Sözcü*, *Yeni Düşünce*, *Yeni Hizmet*, *Babıalide Sabah*, *Ortadoğu*, *Hergün*, *Tercüman*, *Türkiye* gazetelerinde çeşitli konularda yazılar yazmıştır.

Eserleri. 1. *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri* (İstanbul 1968). Altın Orda sahasında yazılmış en eski Türkçe metin olarak bilinen *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i*, Nizâmî-i Gencevî'nin aynı adı taşıyan eserinin Türkçe'ye ilk tercümesidir. Kitap bir giriş ve iki kısımdan meydana gelmektedir. Girişte müellif eser ve yazarı hakkında bilgi vermekte, birinci kısımda eserin imlâ, ses ve şekil özelliklerini incelemektedir. İkinci kısımda, 4730 beyitten ibaret olan *Hüsrev ü Şirin'in*